

művének cselekvényét: ez az értékes kalauz most szóval és képpel szemléletesebbé és valószínűbbé teszi a költői szövegeket. Kívánatos volna, ha egy új kiadás a váron kívül a helységnek nevezetességeit történeti emlékeit is magába foglalná; ha más nem, legalább annyit, mikor és hol lakott újabb történetünk nem egy kiváló egyénisége. Így is minden kiránduló szívesen fogadja a vár alapos, élvezetes és szép ismertetését. T. V.

Aristoteles Politikája magyarul.
A Magyar Filozófiai Társaság jó szolgálatot tett művelődésünknek, mikor Aristotelesnek egyik legjelentékenyebb munkáját, a *Politiká-t*, Szabó Miklós kitűnő fordításában szélesebb olvasórétegek számára is hozzáférhetővé tette. Nem itt a helye, hogy méltassuk azt a tudós lelkiismeretességet, szaktudást és stilisztikai hivatottságot, mellyel e fordítás készült; vagy azt a súlyos tömörséget, mellyel a Bevezetés a görög államfogalom fejlődésén oly kiforrott tisztasággal végigtekint s feltárja a nagy görög bölcsész államelméletének gyökereit. Mi ez ismertetés által a laikus olvasók figyelmét kívánnók inkább felkelteni. Mert napjainkban, amikor a politika sorsdöntő kérdés lett számunkra, minden gondolkodó magyar, még ha undorodik is a napi politika taposómalmától, mélységes okulást szerezhet Aristotelesnek időtlen, tehát minden időknek szóló tanításából. Valóban igaza van a könnv előszavának: „Nincs a politikai, társadalmi, sőt a nemzetgazdasági életnek olyan problémája, amely Aristoteles bölcsességéből irányító, vagy elmélyítő szempontokat ne meríthetne.“

„Hogyan? Igaz lehet-e ez?“ — kérdezhetné a mindentudó politikus. „Mondhat-e nekünk Aristoteles valami okosat, irányítót? Azok után, amiken mi átmertünk! Ama tapasztalatok után, amiket mi tettünk!“

Igen! még azok után is! Ne felejtjük el: a mi művelődésünk java részben a görög kultúra kitágulása egyetemes kultúrává. Különösen a politikában ma is azok a formák és elvek uralkodnak, amiket a görögöktől átvettünk. S ami a tapasztalatokat illeti: ha nekünk vannak, nekik is voltak! Ismerünk-e még

egy olyan népet a világtörténelemben, mely lázasabb gyorsasággal, drámaibb fordulatokkal változtatta volna amúgy is tarkán sokféle államformáit, mint a görög? Az athéniak pl. aránylag rövid idő alatt kipróbáltak minden lehetséges kormányformát a monarchiától az ököljog anarchiájáig. Nem csoda, ha ilyen körülmények között a legnagyobb görög elmék, Platon és Aristoteles, gyakorta és behatóan elmélkedtek politikai és társadalmi problémákról. Közülük Platon szárnyalóbb, míg Aristoteles levágta a maga szárnyait, hogy annál biztosabban járhasson a földön. Hogy mit jelent Aristoteles a politikai gondolkodás történetében, hadd idézzem arra nézve Gumploviczot, az államelméletek jeles történetíróját: „Ezelőtt több mint kétezer esztendővel Aristoteles, mind kutatási módszerét, mind pedig az állam és társadalom mélyreható ismeretét tekintve, sokkal magasabb fokon állt, mint az államtudományok tekintélyei egészen a XIX. század közepéig.“

De minden elmélkedésnél jobban megvilágítja Aristoteles gondolatainak kincsesházát néhány szemelvény:

„Nyilvánvaló tehát, hogy az általános igazság szerint az a helyes alkotmány, amely a közérdeket tartja szem előtt; valahány pedig csupán a vezetők érdekét tekinti, az mind hibás és csak kinövése a helyes alkotmánynak: az úr és szolga viszonyára van alapítva, holott az állam szabad emberek egyesülése.“

„Mivel ugyanis a fogyasztásban és a munkában nem egyformák az emberek, sőt nagyon is különbözők, (vagyonközösségben) szükségképen vádaskodások fognak hangzani azok ellen, akik sokat fogyasztanak vagy sokat kapnak, de keveset dolgoznak, azok részéről, akik kevesebbet kapnak, de többet dolgoznak.“

„Egy államnak, mely jövőjét biztosítani akarja, arra van szüksége, hogy az állam valamennyi tagja maga is óhajtsa meglétét és fennmaradását.“

„Egy oly demokratikus államban, mely a törvényen nyugszik, népvészér nem szerepelhet, mert ott a polgárok legjelesebbjei foglalják el a díszhelyeket; ahol azonban a törvénynek nincs tekintélye, ott teremnek a népvészérek.“

„Az államban, ugyebár, mégis csak lehetőleg egyenlő jogú és egymáshoz hasonló polgárokból kell állnia, ez pedig elsősorban a középosztályú emberek közt lehetséges... S rendszeren ezek az elemek is a legmaradandóbbak az államban; mert sem ők nem áhítoznak a máséra, mint a szegények, sem az övékére mások, mint ahogy a gazdagokéra a szegények szemét vetnek... Világos tehát, hogy az állami közösség is akkor a legjobb, ha a középosztályra támaszkodik s azok az államok rendezkednek be jól, amelyekben nagy számban van a középosztály...“

„A demokratikus formák azért maradandóbbak és szívósabbak az oligarchikusaknál, mert középosztály van bennük... ahol azonban ezen osztály hiányában a vagyontalanok kerekednek fölül tömegükkel, ott züllés és csakhamar megsemmisülés következik be.“

„A nagy tömeg, úgy látszik, a korlátlan hatalmat tartja az államügyek vezetésére alkalmas elvnek s amit magára nézve senki sem fogad el jogosnak, vagy hasznosnak, azt nem állja másokkal szemben gyakorolni; odahaza az igazságos uralmat sürgetik, bezzeg másokkal szemben rá sem hederítenek a jogra.“

„S nemcsak azért szokott valamely államforma megmaradni, mert megszűnnek tőle a bomlasztó okok, hanem néha azért is, mert közel vannak: ezektől való félelmükben jobban kezükben tartják az alkotmányt. Úgyannyira, hogy akiknek az alkotmány sorsa szívükön fekszik, ezt az aggodó érzést ébren is kell tartaniok, hogy az arra hivatottak jól őrizkedjenek és az alkotmány vigyázását, akárcsak az éjjeli

őrszolgálatot, abba ne hagyják — s a veszélyt, ami távol van, közellevőnek kell feltüntetniök... A keletkező bajnak csirájában való fölismerése nem akárkinek a földadata, hanem éppen azé, aki az állam ügyeit intézi.“

„Forradalmi ok az is, ha a lakosság nem egytörzsű, — amíg t. i. teljesen össze nem olvad; mert miként egy véletlenül összeverődött tömegből még nem lesz állam, azonképp nem alakulhat az ki egy tetszőleges időtartam alatt sem: hiszen ahány állam csak eddig más néppel társult és későbbi bevándorlókat befogadott sorai közé, legnagyobb részét összetűzött velük.“

„Az igazság és a viszonylagos egyenlőség elvét mindenki elfogadja ugyan közös alapul, csak éppen hogy a lényegét nem találja el egyik sem (t. i. az államformák közül)... A demokrácia pl. abból keletkezett, hogy az emberek az egy bizonyos szempontból egyenlő polgárokat általában egyenlőknek vették (azért, mert valamennyien egyformán szabadok, azt gondolják, hogy most már minden tekintetben egyenlők); az oligarchia pedig abból, hogy azon polgárokat, akik csak egyvalamely szempontból nem egyenlők, általában is egyenlőtleneknek tartják (mivel vagyoni szempontból nem egyenlők, általában véve is olyanoknak képzelik őket). Aztán meg az egyik rész, azon hiszemben, hogy másokkal egyenlő, mindenben egyformán akar részesedni; a másik pedig, mivel magát különbnek tartja, egyre több előnyt igyekszik szerezni, mert hisz éppen a „több“ jelenti az egyenlőtlenéget. Van tehát mind egyik alkotmányban valamelyes igazság, de általában véve mégis rossz úton járnak. Ezért aztán, ha az egyes pártok nem a maguk elve szerint részesednek az államhatárlomban, belső forrongást támasztanak... Az egyik rész, ha valamiben egyenlőnek érzi magát, akkor azt hiszi, hogy most már minden viszonylatban olyan; a másik rész pedig, ha valami szempontból az egyenlőtlenéget az ő javára szól, mindenben kivételes érdemet tulajdonít magának.“